

Εκπαιδευτική Φιλοσοφία: πέντε βασικές θεωρίες

Educational Philosophy: five basic theories

Ανδρέας Οικονόμου, Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα, ΑΣΠΑΙΤΕ, aoikonomou@aspete.gr

Ελένη Μαυροπούλου, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια, Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΑΠΘ,
mavropoulo@frl.auth.gr

Andreas Oikonomou, Professor, Department of Pedagogy, ASPAITE, aoikonomou@aspete.gr

Eleni Mavropoulou, Postdoctoral Researcher, Department of French Language and Literature, Aristotle
University of Thessaloniki, mavropoulo@frl.auth.gr

Abstract: This study explores the inherent alignment between a teacher's teaching behaviour and their underlying educational philosophy, whether this is the result of deep thought and conscious choice, or an unspoken, implicit framework made visible through analysis of their teaching practice. Theoretical frameworks in education and psychology support the view that a teacher's teaching behaviour is deeply intertwined with his or her philosophical background. The paper focuses on five key educational philosophies and examines their influence on pedagogical choices and classroom management strategies. It highlights the dynamic interplay between teaching practice and educational philosophy, recognising the complexity of this relationship. It describes the guiding principles of each of these theories and their influence on teachers' teaching methods and subsequent impact on pupils and society. It emphasises the importance of developing a conscious awareness of teachers' philosophical orientations and highlights the importance of aligning teaching practices with core beliefs to enhance classroom coherence, cultivate a sense of purpose and promote effective decision-making in the dynamic educational landscape.

Keywords: educational philosophy, pedagogical practices, conscious awareness, pedagogical beliefs, social transformation

Περίληψη: Η μελέτη διερευνά την εγγενή ευθυγράμμιση μεταξύ της διδακτικής συμπεριφοράς ενός εκπαιδευτικού και της υποκείμενης εκπαιδευτικής φιλοσοφίας του, είτε αυτή είναι αποτέλεσμα βαθιάς σκέψης και συνειδητών επιλογών, είτε ένα ανομολόγητο, σιωπηρό πλαίσιο που γίνεται ορατό μέσω της ανάλυσης των εκπαιδευτικών πρακτικών του. Τα θεωρητικά πλαίσια στην εκπαίδευση και την ψυχολογία υποστηρίζουν την άποψη ότι η διδακτική συμπεριφορά ενός εκπαιδευτικού είναι βαθιά συνυφασμένη με το φιλοσοφικό υπόβαθρό του. Το κείμενο εστιάζει σε πέντε βασικές εκπαιδευτικές φιλοσοφίες, εξετάζοντας τον αντίκτυπό τους στις παιδαγωγικές επιλογές και στις στρατηγικές διαχείρισης της τάξης. Αναδεικνύει τη δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ διδακτικών πρακτικών και εκπαιδευτικής φιλοσοφίας, αναγνωρίζοντας την πολυπλοκότητα αυτής της σχέσης. Περιγράφει τις κατευθυντήριες αρχές

κάθε μιας από αυτές τις θεωρήσεις και την επιρροή τους στις μεθόδους διδασκαλίας των εκπαιδευτικών και τον επακόλουθο αντίκτυπο στους μαθητές και την κοινωνία. Τονίζει τη σημασία της ανάπτυξης συνειδητής επίγνωσης του φιλοσοφικού προσανατολισμού των εκπαιδευτικών και υπογραμμίζει τη σημασία της ευθυγράμμισης των διδακτικών πρακτικών με τις θεμελιώδεις πεποιθήσεις για την ενίσχυση της συνοχής της διδασκαλίας, την καλλιέργεια της αίσθησης του σκοπού και την ενίσχυση της αποτελεσματικής λήψης αποφάσεων στο δυναμικό εκπαιδευτικό τοπίο.

Λέξεις κλειδιά: εκπαιδευτική φιλοσοφία, παιδαγωγικές πρακτικές, συνειδητή επίγνωση, παιδαγωγικές πεποιθήσεις, κοινωνικός μετασχηματισμός

Εισαγωγή

Η εκπαιδευτική φιλοσοφία (ΕΦ) ενός εκπαιδευτικού αναφέρεται στις θεμελιώδεις πεποιθήσεις και αξίες που έχει για τον τρόπο που πρέπει να γίνεται η διδασκαλία και η μάθηση. Αυτές οι αξίες και πεποιθήσεις επηρεάζουν και καθοδηγούν τις εκπαιδευτικές επιλογές και πρακτικές του (Noddings, 1995· McLaughlin, 2005· Standish, 2018).

Οι εκπαιδευτικοί διαθέτουν μια έμμεση ΕΦ, η οποία διαμορφώνεται από προσωπικές εμπειρίες, αξίες και παιδαγωγικές πεποιθήσεις (Larrivee, 2008). Ωστόσο, ο βαθμός ρητής συνειδητοποίησης της ΕΦ ποικίλλει. Ορισμένοι εκπαιδευτικοί μπορεί να διατυπώνουν τη φιλοσοφία τους με σαφήνεια, ενώ άλλοι μπορεί να προσανατολίζονται στην πρακτική τους με πυξίδα τις σιωπηρές πεποιθήσεις τους (Clandinin & Connelly, 1996).

Η συνειδητή επίγνωση και η ανάπτυξη μιας ΕΦ είναι ζωτικής σημασίας για τους εκπαιδευτικούς. Η ευθυγράμμιση των διδακτικών πρακτικών με τις βασικές πεποιθήσεις ενισχύει τη συνοχή της διδασκαλίας, καλλιεργεί την αίσθηση του σκοπού και προωθεί την αποτελεσματική λήψη αποφάσεων στο δυναμικό εκπαιδευτικό τοπίο (Bain, 2004· Strike & Soltis, 2015).

Ενώ ποικίλες ΕΦ συνυπάρχουν στις δυτικές κοινωνίες, ο Προοδευτισμός και ο Κονστρουκτιβισμός έχουν αποκτήσει εξέχουσα θέση. Και αυτό γιατί η έμφαση στη μαθητοκεντρική μάθηση, την κριτική σκέψη και την προσαρμοστικότητα που προσβέδουν ευθυγραμμίζεται με τους σύγχρονους εκπαιδευτικούς στόχους (Dewey, 1938· Piaget, 1974). Παρ' όλα αυτά, η συνύπαρξη εκπαιδευτικών με διαφορετικές ΕΦ μέσα στα σχολεία μάλλον εμπλουτίζει το εκπαιδευτικό περιβάλλον. Οι διαφορετικές οπτικές προωθούν τη δημιουργικότητα, την κριτική σκέψη και την προσαρμοστικότητα των μαθητών και συμβάλλουν έτσι σε μια ολοκληρωμένη εκπαίδευση (Noddings, 2003). Ωστόσο, η αποτελεσματική συνεργασία και το κοινό όραμα είναι απαραίτητα χαρακτηριστικά ενός σχολείου για τη διατήρηση της συνοχής και την επίτευξη των εκπαιδευτικών στόχων που θέτει (Fullan, 1993).

Οι εκπαιδευτικοί, ως φορείς ΕΦ, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των κοινωνικών αξιών και στάσεων. Ένα ποικιλόμορφο δυναμικό εκπαιδευτικών συμβάλλει σε μια

πολύπλευρη προσέγγιση των κοινωνικών προκλήσεων, προωθώντας μια πιο ολοκληρωμένη και περιεκτική κοινωνική προοπτική (Freire, 1970).

Συμπερασματικά, οι εκπαιδευτικοί διαθέτουν εγγενώς μια ΕΦ, είτε ρητή είτε σιωπηρή. Η ανάπτυξη συνειδητής επίγνωσης της ΕΦ καθενός εκπαιδευτικού είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική διδασκαλία. Ενώ διάφορες ΕΦ συνυπάρχουν στις δυτικές κοινωνίες, ο αντίκτυπος των διαφορετικών φιλοσοφιών στα σχολεία είναι θετικός, προωθώντας μια ολιστική εκπαιδευτική εμπειρία. Τέλος, όσο πιο βαθιά είναι η κατανόηση της ΕΦ του από τον εκπαιδευτικό τόσο και μεγαλύτερη μπορεί να είναι η συμβολή του στην κοινωνική ανάπτυξη και τον κοινωνικό μετασχηματισμό.

Η παρούσα εργασία σκοπό έχει να αναδείξει τη σημασία της ΕΦ στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού, εξετάζοντας την επίγνωση, τη σημασία και τον αντίκτυπο των φιλοσοφικών προσανατολισμών των εκπαιδευτικών. Με το κείμενο αυτό επιδιώκεται αφενός να δημιουργηθεί το πλαίσιο συζήτησης για τη σημασία της ΕΦ που καθοδηγεί κάθε εκπαιδευτικό στο έργο του και αφετέρου, στη συνέχεια, να στηρίξει την επιλογή ενός κατάλληλου ερωτηματολογίου το οποίο θα προσαρμοστεί στον ελληνικό πληθυσμό για να καταστεί δυνατή η ανίχνευση της ΕΦ των Ελλήνων εκπαιδευτικών. Με τον τρόπο αυτό θα δημιουργηθεί ένα κατάλληλο εργαλείο βαθύτερης κατανόησης της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου που παρέχεται στο ελληνικό σχολείο.

1. Ουσιοκρατία: επιστροφή στα βασικά

Η Ουσιοκρατία δεν έχει να κάνει με το πώς θα γίνουν περισσότερα πράγματα· έχει να κάνει με το πώς θα γίνουν τα σωστά πράγματα. Επίσης, δεν σημαίνει να κάνεις λιγότερα για χάρη των λιγότερων. Σημαίνει ότι πρέπει να κάνεις τη σοφότερη δυνατή επένδυση του χρόνου και της ενέργειάς σου, ώστε να λειτουργείς στο υψηλότερο σημείο της συνεισφοράς σου, κάνοντας μόνο ό,τι είναι απαραίτητο. Greg Mckeown (2014)

Το φιλοσοφικό κίνημα της Ουσιοκρατίας (Essentialism), με βαθιές ρίζες στις κλασικές παραδόσεις, έχει επηρεάσει σημαντικά τον τομέα της εκπαίδευσης. Αυτή η φιλοσοφία, που αντλεί έμπνευση από τους αρχαίους Έλληνες και Ρωμαίους στοχαστές, όπως ο Αριστοτέλης και ο Κικέρων, απέκτησε εξέχουσα θέση τον 20ό αιώνα μέσω θεωρητικών της εκπαίδευσης, όπως ο William Chandler Bagley (1874-1946) και ο Arthur Eugene Bestor (1879-1944). Αμφότεροι πίστευαν στην πρακτική χρησιμότητα της εκπαίδευσης και την προετοιμασία των μαθητών για την εργασία. Τόνισαν την ανάγκη για έναν καλά εκπαιδευμένο και πολιτισμικά καταρτισμένο εκπαιδευτικό, υπογραμμίζοντας τη σημασία της διδασκαλίας των ιδανικών της κοινότητας σε κάθε ομάδα μαθητών (Bagley, 1934· Bestor, 1953). Ένας άλλος σημαντικός ουσιοκράτης, ο Eric Donald Hirsch Jr. (1928-), υποστήριξε ένα κίνημα "επιστροφής στα βασικά", τονίζοντας την ανάγκη για βασικές γνώσεις που πρέπει να γνωρίζει κάθε πολίτης. (AbuAssaly George et al., 2023)

Στην ουσιοκρατική εκπαιδευτική φιλοσοφία, δίνεται μεγάλη έμφαση στη μετάδοση μιας σειράς

προοδευτικά δύσκολων θεμάτων και στην προώθηση των μαθητών στο επόμενο επίπεδο ή τάξη. Η φιλοσοφία αυτή εστιάζει σε βασικές γνώσεις σε τομείς όπως η ανάγνωση, η γραφή, τα μαθηματικά, η επιστήμη, η ιστορία, η ξένη γλώσσα και η τεχνολογία. Το πρόγραμμα σπουδών σχεδιάζεται για να διασφαλίσει ότι οι μαθητές κατακτούν τις απαραίτητες δεξιότητες και τα θέματα που απαιτούνται για να γίνουν επιτυχημένα μέλη της κοινωνίας. Η διδασκαλία στις ουσιοκρατικές τάξεις περιλαμβάνει συνήθως παραδοσιακές μεθόδους, όπως διαλέξεις, απαγγελίες, συζητήσεις και εξετάσεις, με στόχο τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την προώθηση πειθαρχημένων μυαλών. (Webb et al., 2009)

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε αυτή τη φιλοσοφία είναι κεντρικός, συχνά με υπόβαθρο στις ελεύθερες τέχνες, τις θετικές ή ανθρωπιστικές επιστήμες και όχι στην εκπαιδευτική παιδαγωγική. Αυτή η εξειδίκευση επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να παρέχουν πιο ικανή διδασκαλία. Οι ουσιοκρατικοί δάσκαλοι θεωρούνται υπεύθυνοι για τη διαμόρφωση του μαθησιακού περιβάλλοντος και τη μετάδοση βασικών γνώσεων. Από την άλλη πλευρά, οι μαθητές αναμένεται να εμπλακούν ενεργά στην εκμάθηση αυτού του βασικού περιεχομένου, αποκτώντας έτσι τις γνώσεις και τις δεξιότητες που είναι απαραίτητες για τις δημοκρατικές και τεχνολογικές κοινωνίες. (Webb et al., 2009)

Ο αντίκτυπος του ουσιοκρατισμού επεκτείνεται πέρα από το πρόγραμμα σπουδών και τις στρατηγικές στην τάξη και στον ρόλο του στην καθημερινή επικοινωνία και στους κοινωνικούς, πολιτιστικούς και επιστημονικούς τομείς. Η φιλοσοφία αυτή υποστηρίζει ότι οι κοινές και βασικές ιδέες και δεξιότητες που ανήκουν σε μια συγκεκριμένη κουλτούρα πρέπει να διδάσκονται σε όλους τους πολίτες, δίνοντας έμφαση στην εξουσία του εκπαιδευτικού στην τάξη και στην κεντρική θέση του γνωστικού αντικειμένου (Sahin, 2018).

Συνοπτικά, ο ουσιοκρατισμός στην εκπαίδευση είναι μια φιλοσοφία που βασίζεται στη μετάδοση μιας βασικής βάσης γνώσεων, με μια δασκαλοκεντρική προσέγγιση και έμφαση στις παραδοσιακές εκπαιδευτικές μεθόδους και την αυστηρή ακαδημαϊκή διδασκαλία. Η προσέγγιση αυτή αποσκοπεί στην προετοιμασία των μαθητών ώστε να είναι γνώστες, πολιτισμικά εγγράμματοι και παραγωγικά μέλη της κοινωνίας.

2. Οικουμενισμός: καλλιέργεια της διαχρονικής σοφίας

...η μεταφυσική που αναγνωρίζει μια Θεία Πραγματικότητα, ουσιαστική για τον κόσμο των πραγμάτων και των ζώων και των μυαλών, η ψυχολογία που βρίσκει στην ψυχή κάτι παρόμοιο ή ακόμη και ταυτόσημο με τη Θεία Πραγματικότητα, η ηθική που τοποθετεί τον τελικό σκοπό του ανθρώπου στη γνώση της εμμένουσας και υπερβατικής βάσης κάθε ύπαρξης, Πρόκειται, τελικά, για ένα θέμα πανάρχαιο και οικουμενικό. Aldous Huxley (1946)

Ο Οικουμενισμός (Perennialism) στην Εκπαίδευση είναι ένα φιλοσοφικό κίνημα που έχει τις ρίζες του στις κλασικές παραδόσεις, δίνει έμφαση στη διαρκή σημασία της κλασικής γνώσης και των οικουμενικών αληθειών. Αυτή η φιλοσοφική προσέγγιση, που απέκτησε μεγάλη προβολή τον 20ό αιώνα κυρίως μέσω των δημοσιεύσεων του Mortimer Jerome Adler (1902-

2001) και του Robert Maynard Hutchins (1899-1977), υποστηρίζει ένα πρόγραμμα σπουδών διαποτισμένο από την κλασική λογοτεχνία, τη φιλοσοφία και την επιστήμη, παρουσιάζοντάς τα ως θεμέλια μιας αυστηρής και συνεχούς εκπαίδευσης (Adler, 1982· Hutchins, 1952).

Η πολυετής προσέγγιση υποστηρίζει ότι ορισμένες ιδέες, έργα και γνώσεις είναι διαχρονικές και πρέπει να μελετώνται από όλους τους μαθητές. Η φιλοσοφία αυτή διακρίνεται για την εστίασή της στην πνευματική ανάπτυξη και την κατανόηση των οικουμενικών αληθειών. Προωθεί τη βαθιά και διαρκή κατανόηση της ανθρώπινης εμπειρίας μέσω της μελέτης πνευματικών θησαυρών από το παρελθόν, εξοπλίζοντας έτσι τους μαθητές με τα εργαλεία για να αντιμετωπίσουν τα αιώνια ερωτήματα που διαμορφώνουν την ανθρώπινη ύπαρξη.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι κομβικός. Οι εκπαιδευτικοί των αιώνιων είναι επιφορτισμένοι με τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που σέβεται και προωθεί τη διαφορετικότητα και την ισότητα, χρησιμοποιώντας μια δασκαλοκεντρική προσέγγιση που δίνει έμφαση στην άμεση διδασκαλία, στις σωκρατικές ερωτήσεις και στις συζητήσεις σε βάθος. Ενισχύουν ένα μαθησιακό περιβάλλον που ευνοεί την ανάπτυξη των μαθητών μέσω της κατανόησης, του σεβασμού και της συνεργασίας. Αυτή η προσέγγιση έρχεται σε αντίθεση με τον ουσιοκρατισμό, που εστιάζει στην προσωπική ανάπτυξη αντί για πρακτικές δεξιότητες (φιλελεύθερες τέχνες) και δίνει έμφαση στις διαχρονικές ιδέες έναντι της πρακτικής γνώσης (Adler, 1982).

Συνοπτικά, ο Οικουμενισμός στοχεύει να είναι ο θεματοφύλακας της διαχρονικής σοφίας, προσφέροντας μια δομημένη και ολοκληρωμένη εκπαίδευση που αντέχει στη δοκιμασία του χρόνου. Επιδιώκει να εκπαιδεύσει άτομα που μπορούν να μεταφέρουν την κλασική γνώση στο μέλλον, συμμετέχοντας σε έναν πλούσιο διαγενεακό διάλογο.

2.1. Οικουμενισμός vs. Ουσιοκρατία

Ο Οικουμενισμός είναι μια κανονιστική ΕΦ. Οι εκπαιδευτικοί που ενστερνίζονται τον Οικουμενισμό πιστεύουν ότι βασική προτεραιότητα της εκπαίδευσης πρέπει να είναι η διδασκαλία αρχών που διατηρούνται επί αιώνες και όχι η διδασκαλία γεγονότων. Εφόσον οι άνθρωποι είναι άνθρωποι, θα πρέπει να διδάσκεται πρώτα ο άνθρωπος και όχι οι μηχανές ή οι τεχνικές και να διδάσκονται μαθήματα που βοηθούν σε μία ολιστική ανάπτυξη των ανθρώπων (liberal arts) και όχι εστιασμένα σε επαγγελματικά θέματα. Ο Οικουμενισμός εμφανίζεται παρόμοιος με την Ουσιοκρατία, αλλά εστιάζει πρώτα στην προσωπική ανάπτυξη, ενώ η Ουσιοκρατία εστιάζει πρώτα στις βασικές δεξιότητες. Τα ουσιοκρατικά προγράμματα σπουδών τείνουν να είναι περισσότερο επαγγελματικά και βασισμένα σε γεγονότα και πολύ λιγότερο φιλελεύθερα και βασισμένα σε αρχές. Και οι δύο ΕΦ θεωρούνται συνήθως δασκαλοκεντρικές, σε αντίθεση με τις μαθητοκεντρικές ΕΦ, όπως ο Προοδευτισμός που θα δούμε στη συνέχεια.

Συνοψίζοντας, ενώ τόσο ο Οικουμενισμός όσο και η Ουσιοκρατία δίνουν έμφαση σε μια δομημένη και παραδοσιακή προσέγγιση της εκπαίδευσης, ο Οικουμενισμός δίνει μεγαλύτερη έμφαση σε διαχρονικές ιδέες και έργα, ενώ η Ουσιοκρατία ασχολείται περισσότερο με

πρακτικές γνώσεις και δεξιότητες που είναι απαραίτητες για τη λειτουργία στον σύγχρονο κόσμο. Και οι δύο φιλοσοφίες, ωστόσο, μοιράζονται μια κοινή πίστη σε ένα καλά καθορισμένο πρόγραμμα σπουδών και μια δασκαλοκεντρική διδακτική προσέγγιση.

3. Προοδευτισμός: καλλιέργεια δυναμικών προσωπικοτήτων

[Με] την εισαγωγή στο σχολείο διαφόρων μορφών ενεργού απασχόλησης ... ανανεώνεται ολόκληρο το πνεύμα του σχολείου. Έχει την ευκαιρία να συνδεθεί με τη ζωή, να γίνει ο βιότοπος του παιδιού, όπου μαθαίνει μέσα από την κατευθυνόμενη μάθηση, αντί να είναι μόνο ένα τόπος εκμάθησης μαθημάτων που έχουν μια αφηρημένη και απομακρυσμένη αναφορά σε κάποια πιθανή ζωή που θα γίνει στο μέλλον. Έχει την ευκαιρία να γίνει μια μικροσκοπική κοινότητα και μια εμβρυακή κοινωνία. Αυτό σημαίνει [ότι πρέπει] να κάνουμε κάθε ένα από τα σχολεία μας μια εμβρυακή κοινοτική ζωή, ενεργό, με τους τύπους απασχόλησης που αντανακλούν τη ζωή της ευρύτερης κοινωνίας. John Dewey (1900)

Ο προοδευτισμός στην εκπαίδευση, που αναδύθηκε στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα, αντιπροσωπεύει μια μετασχηματιστική προσέγγιση που διαπλέκει τις εκπαιδευτικές πρακτικές με την κοινωνική πρόοδο (Dewey, 1916). Η φιλοσοφία αυτή έχει τις ρίζες της στην πεποίθηση ότι η εκπαίδευση πρέπει να είναι εγγενώς σχετική, καλύπτοντας τις μοναδικές ανάγκες κάθε μαθητή. Δίνει προτεραιότητα στη βιωματική μάθηση και στην ολιστική ανάπτυξη των ατόμων, λαμβάνοντας υπόψη τις διανοητικές, κοινωνικές και συναισθηματικές πτυχές τους (Parker, 2016).

Η Προοδευτική Εκπαιδευτική Φιλοσοφία χαρακτηρίζεται από τη μαθητοκεντρική προσέγγιση της διδασκαλίας της, προωθώντας την κριτική σκέψη, την προσαρμοστικότητα και τη δημιουργικότητα. Αυτό προετοιμάζει τους μαθητές για τον διαρκώς εξελισσόμενο κόσμο, ενσωματώνοντας στο πρόγραμμα σπουδών την επίλυση προβλημάτων του πραγματικού κόσμου. Η φιλοσοφία θεωρεί την εκπαίδευση ως μέσο κοινωνικής μεταρρύθμισης και ατομικής ανάπτυξης, προτείνοντας ευέλικτα, δυναμικά και βιωματικά προγράμματα σπουδών. (Kilpatrick, 1918)

Οι εκπαιδευτικοί που ενστερνίζονται αυτή τη φιλοσοφία εστιάζουν στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που εκτιμά τις διεπιστημονικές προσεγγίσεις και συνδέει τη μάθηση με τη ζωή των μαθητών. Ενεργούν ως οδηγοί και διευκολυντές, ενθαρρύνοντας την εξερεύνηση και την εξατομικευμένη κατανόηση. Οι βασικοί ρόλοι αυτών των εκπαιδευτικών περιλαμβάνουν α) ενθάρρυνση της περιέργειας και της εξερεύνησης, β) συμμετοχή των μαθητών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, γ) ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησης, 4) παροχή εξατομικευμένης υποστήριξης για την αντιμετώπιση των ατομικών διαφορών και 5) προώθηση της συνεργατικής μάθησης.

Συνοπτικά, ο προοδευτισμός στην εκπαίδευση στοχεύει στην καλλιέργεια προσαρμοστικών, δημιουργικών και κριτικά σκεπτόμενων ατόμων, καλά προετοιμασμένων να περιηγηθούν στις πολυπλοκότητες ενός μεταβαλλόμενου κόσμου.

3.1. Προοδευτισμός vs. Οικουμενισμός

Ο Προοδευτισμός δίνει έμφαση στην ευελιξία, τη μαθητοκεντρική μάθηση και τη βιωματική εκπαίδευση, ενώ ο Οικουμενισμός δίνει αξία σε ένα διαχρονικό και δομημένο πρόγραμμα σπουδών, την καθοδηγούμενη από τον δάσκαλο διδασκαλία και τη μετάδοση διαχρονικών γνώσεων και αξιών. Οι δύο φιλοσοφίες αντιπροσωπεύουν διαφορετικές προσεγγίσεις στην εκπαίδευση, η καθεμία με τις δικές της πεποιθήσεις σχετικά με το τι συνιστά μια ουσιαστική και αποτελεσματική εκπαιδευτική εμπειρία.

3.2. Προοδευτισμός vs. Ουσιοκρατία

Συνοπτικά, ο Προοδευτισμός και η Ουσιοκρατία αντιπροσωπεύουν δύο διαφορετικές προσεγγίσεις στην εκπαίδευση. Ο Προοδευτισμός δίνει έμφαση στην ευελιξία, στη μάθηση με επίκεντρο τον μαθητή και στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, ενώ η Ουσιοκρατία εστιάζει σε ένα σταθερό σύνολο βασικών γνώσεων, στην καθοδηγούμενη από τον εκπαιδευτικό διδασκαλία και στη μετάδοση πολιτισμικών και ηθικών αξιών.

4. Κοινωνική Ανασυγκρότηση: η εκπαίδευση φορέας κοινωνικής αλλαγής

Η εκπαίδευση είτε λειτουργεί ως μέσο που χρησιμοποιείται για να διευκολύνει την ενσωμάτωση της νέας γενιάς στη λογική του σημερινού συστήματος και να επιφέρει συμμόρφωση είτε γίνεται πρακτική της ελευθερίας, το μέσο με το οποίο οι άνδρες και οι γυναίκες αντιμετωπίζουν κριτικά και δημιουργικά την πραγματικότητα και ανακαλύπτουν πώς να συμμετέχουν στο μετασχηματισμό του κόσμου τους. Paulo Freire (1970)

Η εκπαιδευτική φιλοσοφία της Κοινωνικής Ανασυγκρότησης (Social Reconstructivism) βλέπει την εκπαίδευση ως κεντρική δύναμη στον κοινωνικό μετασχηματισμό, βαθιά επηρεασμένη από τις προοδευτικές σκέψεις των μεταρρυθμιστών των αρχών του 20ού αιώνα. Με ρίζες στον πραγματισμό του John Dewey, ιδιαίτερα στην έμφαση που έδωσε στη βιωματική μάθηση, και στην έκκληση του Paulo Freire για κριτική συνείδηση, η φιλοσοφία αυτή υποστηρίζει ένα εκπαιδευτικό σύστημα που αντιμετωπίζει ενεργά τις κοινωνικές ανισότητες και αδικίες (Dewey, 1916· Freire, 1970· McLaren, 2014).

Κεντρικό στοιχείο της Κοινωνικής Ανασυγκρότησης είναι η εστίαση σε κοινωνικά ζητήματα με στόχο την προώθηση θετικών κοινωνικών αλλαγών μέσω εκπαιδευτικών πρακτικών. Δίνει προτεραιότητα στην κριτική σκέψη, ενθαρρύνοντας τους μαθητές να συμμετέχουν ενεργά στην αντιμετώπιση των κοινωνικών προκλήσεων. Η προσέγγιση προετοιμάζει τους μαθητές να γίνουν ενημερωμένοι πολίτες, ικανοί για κριτική ανάλυση και συμβολή στην κοινωνική αλλαγή, δίνοντας έμφαση στην κοινωνική δικαιοσύνη, τη δημοκρατία και τη δέσμευση για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων.

Το πρόγραμμα σπουδών που προτείνει η ΕΦ της Κοινωνικής Ανασυγκρότησης είναι δυναμικό, ανταποκρινόμενο στα κοινωνικά ζητήματα με διεπιστημονικές προσεγγίσεις, μάθηση βάσει

σχεδίων και επίλυση προβλημάτων του πραγματικού κόσμου για την εμπλοκή των μαθητών στην κριτική σκέψη. Είναι μαθητοκεντρικό, προωθώντας τη μάθηση μέσω της διερεύνησης, της συνεργασίας και των πρακτικών εμπειριών (Webb et al., 2009).

Οι εκπαιδευτικοί που ασπάζονται αυτή την ΕΦ επικεντρώνονται στον συντονισμό και την καθοδήγηση των μαθητών ώστε να διερευνήσουν και να αντιμετωπίσουν ζητήματα του πραγματικού κόσμου. Οι στρατηγικές διδασκαλίας τους περιλαμβάνουν την προώθηση της κοινωνικής ευαισθητοποίησης, της κριτικής σκέψης, της δράσης και του ακτιβισμού για την κοινωνική δικαιοσύνη. Δίνουν, επίσης, έμφαση στην εκπαίδευση για τη δημοκρατία, την πολιτική συμμετοχή και την προώθηση της διαπολιτισμικής κατανόησης και ανεκτικότητας (Mayne, 2014· Giroux, 1981 & 1988· Watkins, 1994).

Συνοψίζοντας, η ΕΦ της Κοινωνικής Ανασυγκρότησης θεωρεί την εκπαίδευση ισχυρό παράγοντα διαμόρφωσης τόσο των ατόμων όσο και της κοινωνίας. Ενσωματώνοντας θεμελιώδη έργα και σύγχρονες συνεισφορές, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να καλλιεργήσουν σημαντικά κοινωνικά συνειδητοποιημένους πολίτες που συμβάλλουν ουσιαστικά στον κοινωνικό μετασχηματισμό.

4.1. Κοινωνική Ανασυγκρότηση vs. Οικουμενισμός

Ο Οικουμενισμός επικεντρώνεται στη μετάδοση ενός βασικού συνόλου διαχρονικών γνώσεων και αξιών, ενώ η Κοινωνική Ανασυγκρότηση ασχολείται με τη χρήση της εκπαίδευσης ως εργαλείου για τον κοινωνικό μετασχηματισμό και την αντιμετώπιση των κοινωνικών αδικιών. Ο Οικουμενισμός τείνει προς μια πιο παραδοσιακή και δασκαλοκεντρική προσέγγιση, ενώ η Κοινωνική Ανασυγκρότηση υποστηρίζει μια πιο δυναμική, μαθητοκεντρική και κοινωνικά εμπλεκόμενη εκπαιδευτική εμπειρία.

4.2. Κοινωνική Ανασυγκρότηση vs. Ουσιοκρατία

Ενώ η Ουσιοκρατία δίνει έμφαση σε ένα σταθερό σύνολο βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων για τη μετάδοση της πολιτιστικής και ηθικής κληρονομιάς, η Κοινωνική Ανασυγκρότηση επικεντρώνεται στην αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων και στην προετοιμασία των μαθητών να συμβάλουν ενεργά στη θετική κοινωνική αλλαγή. Αυτές οι φιλοσοφίες αντικατοπτρίζουν διαφορετικές προοπτικές σχετικά με τον σκοπό της εκπαίδευσης και τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να δομηθεί ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ατόμων και της κοινωνίας.

4.3. Κοινωνική Ανασυγκρότηση vs. Προοδευτισμός

Τόσο η Κοινωνική Ανασυγκρότηση όσο και ο Προοδευτισμός μοιράζονται μια μαθητοκεντρική προσέγγιση και μια δέσμευση για την προετοιμασία των μαθητών για έναν ενεργό ρόλο στην κοινωνία. Όμως η Κοινωνική Ανασυγκρότηση εστιάζει ειδικά στην

αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων και την προώθηση της κοινωνικής αλλαγής, ενώ ο Προοδευτισμός δίνει ευρύτερη έμφαση στην ολιστική ατομική ανάπτυξη μέσω της βιωματικής και ενεργητικής μάθησης.

5. Υπαρξισμός: καλλιέργεια της ατομικότητας και της αυθεντικότητας

Η διδασκαλία είναι πιο δύσκολη από τη μάθηση, γιατί αυτό που απαιτεί η διδασκαλία είναι το εξής: να αφήσουμε [τους μαθητές] να μαθαίνουν. Ο πραγματικός δάσκαλος, στην πραγματικότητα, δεν αφήνει [τους μαθητές] να μάθουν τίποτα άλλο από το να μαθαίνουν. Η συμπεριφορά του, επομένως, συχνά δημιουργεί την εντύπωση ότι δεν μαθαίνουμε σωστά τίποτα από αυτόν, αν με τον όρο "μάθηση" εννοούμε τώρα ζαφνικά απλώς την απόκτηση χρήσιμων πληροφοριών. Martin Heidegger (1968)

Ο υπαρξισμός, ένα φιλοσοφικό δόγμα που έχει τις ρίζες του στα έργα του Kierkegaard (1813–1855) και του Nietzsche (1844–1900), επηρεάζει σημαντικά την εκπαιδευτική φιλοσοφία δίνοντας έμφαση στην ατομική αυθεντικότητα, την ελευθερία και την ευθύνη (Kierkegaard, 1986· Nietzsche, 2013). Στον 20ό αιώνα, υπαρξιστές στοχαστές όπως ο Jean-Paul Sartre (1905–1980) και ο Albert Camus (1913–1960) επεκτάθηκαν σε αυτές τις ιδέες, τονίζοντας την ανάγκη για αυτοπροσδιορισμό και αυθεντικότητα, τη σημασία της προσωπικής επιλογής, της ατομικής ευθύνης και της αναζήτησης νοήματος σε έναν φαινομενικά αδιάφορο ή παράλογο κόσμο ζώντας σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από πολιτικές αναταραχές, έντονες κοινωνικές αλλαγές και πολέμους (Sartre, 1943, 1946· Camus, 2018). Αυτή η φιλοσοφία ενθαρρύνει τους εκπαιδευτικούς να υιοθετήσουν μια μαθητοκεντρική προσέγγιση, εκτιμώντας τις προσωπικές εμπειρίες των μαθητών και προωθώντας την κριτική σκέψη.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι εκπαιδευτικοί δεν λειτουργούν απλώς ως διανομείς γνώσεων αλλά ως καταλύτες προσωπικής ανάπτυξης και αυτογνωσίας. Δημιουργούν περιβάλλοντα που σέβονται την ατομικότητα των μαθητών, προωθώντας την αυτογνωσία και την αυτοεκτίμηση. Ο Carl Rogers (1902-1987) τόνισε ιδιαίτερα τη σημασία της διευκόλυνσης μιας ατμόσφαιρας όπου οι μαθητές μπορούν να συνειδητοποιήσουν τις δυνατότητές τους και να συνεισφέρουν ουσιαστικά στην κοινωνία (Rogers, 1969).

Το κλειδί αυτής της εκπαιδευτικής φιλοσοφίας είναι ένα πρόγραμμα σπουδών προσαρμοσμένο στις ατομικές ανάγκες, ενθαρρύνοντας τους μαθητές να εξερευνήσουν τα προσωπικά νοήματα και να αναπτύξουν μια αίσθηση σκοπού. Η προσέγγιση αυτή έρχεται σε έντονη αντίθεση με τα παραδοσιακά εκπαιδευτικά μοντέλα, εστιάζοντας αντίθετα στην καλλιέργεια μιας δια βίου δέσμευσης στη μάθηση και την προσωπική ανάπτυξη.

5.1. Υπαρξισμός vs. Οικουμενισμός

Συνοπτικά, ο Οικουμενισμός δίνει έμφαση σε ένα δομημένο και διαχρονικό πρόγραμμα σπουδών που επικεντρώνεται στην καθολική γνώση, ενώ ο Υπαρξισμός δίνει προτεραιότητα στην ατομική εμπειρία, την προσωπική ανάπτυξη και τη διερεύνηση υπαρξιακών ερωτημάτων.

Αυτές οι εκπαιδευτικές φιλοσοφίες αντιπροσωπεύουν διαφορετικές προσεγγίσεις για τον σκοπό και τη φύση της εκπαίδευσης, με τον Οικουμενισμό να δίνει έμφαση στην παράδοση και την καθολικότητα και τον Υπαρξισμό να εστιάζει στην ατομικότητα και το προσωπικό νόημα.

5.2. Υπαρξισμός vs. Ουσιοκρατία

Η Ουσιοκρατία δίνει έμφαση σε ένα δομημένο και τυποποιημένο πρόγραμμα σπουδών που επικεντρώνεται στη μετάδοση βασικών γνώσεων, ενώ ο Υπαρξισμός εκτιμά την ατομικότητα, την ελευθερία και το προσωπικό νόημα, οδηγώντας σε μια πιο ευέλικτη και μαθητοκεντρική εκπαιδευτική προσέγγιση. Αυτές οι φιλοσοφικές προοπτικές αντιπροσωπεύουν διαφορετικούς τρόπους κατανόησης του σκοπού και της φύσης της εκπαίδευσης.

5.3. Υπαρξισμός vs. Προοδευτισμός

Ενώ τόσο ο Προοδευτισμός όσο και ο Υπαρξισμός τονίζουν τη σημασία της ατομικής εμπειρίας και της προσωπικής ανάπτυξης, ο Προοδευτισμός εστιάζει περισσότερο στην κοινωνική μεταρρύθμιση, την ενεργό συμμετοχή των πολιτών και την αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων, ενώ ο Υπαρξισμός ασχολείται περισσότερο με την αναζήτηση από το άτομο προσωπικού νοήματος και αυθεντικότητας μπροστά σε υπαρξιακά ερωτήματα.

5.4. Υπαρξισμός vs. Κοινωνική Ανασυγκρότηση

Συνοπτικά, ο Υπαρξισμός εστιάζει στην ατομική εμπειρία, την προσωπική ανάπτυξη και την αναζήτηση νοήματος, ενώ η Κοινωνική Ανασυγκρότηση δίνει έμφαση στη μετασχηματιστική δύναμη της εκπαίδευσης για την αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων και την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Ο Υπαρξισμός επικεντρώνεται περισσότερο στο άτομο, ενώ η Κοινωνική Ανασυγκρότηση εστιάζει περισσότερο στον κοινωνικό μετασχηματισμό και τη συλλογική δράση.

6. Συμπεράσματα

Η ολιστική εκπαίδευση εξυμνεί και χρησιμοποιεί εποικοδομητικά τις εξελισσόμενες, εναλλακτικές απόψεις της πραγματικότητας και τους πολλαπλούς τρόπους γνώσης. Δεν είναι μόνο οι νοητικές και επαγγελματικές πτυχές της ανθρώπινης ανάπτυξης που χρειάζονται καθοδήγηση και φροντίδα, αλλά και οι φυσικές, κοινωνικές, ηθικές, αισθητικές, δημιουργικές και -με μια μη θρησκευτική έννοια- πνευματικές πτυχές. Mahmoudi et al. (2012)

Ολοκληρώνοντας την εξερεύνηση των πέντε ΕΨ, υπογραμμίζουμε τη βαθιά επίδραση που έχει η φιλοσοφία στη διαμόρφωση τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των μαθητών. Κάθε μία από τις πέντε φιλοσοφικές προσεγγίσεις που αναφέραμε συνεισφέρει μια μοναδική διάσταση,

τονίζοντας τη σημασία που έχουν στην εκπαίδευση η αυτογνωσία, η συνεργασία, η κοινωνική δικαιοσύνη και η ατομική αυθεντικότητα.

Παρουσιάσαμε αυτά τα φιλοσοφικά νήματα ως πρόσκληση προς τους εκπαιδευτικούς. Είναι μια πρόσκληση να αγκαλιάσουν τον πλούτο των διαφορετικών προοπτικών και να διαμορφώσουν συνειδητά τις εκπαιδευτικές φιλοσοφίες. Γιατί βλέπουμε τους εκπαιδευτικούς όχι απλώς ως μεταδότες γνώσεων αλλά ως αρχιτέκτονες μετασχηματιστικών ταξιδιών.

Προτρέπουμε τους εκπαιδευτικούς να προβληματιστούν, να αναστοχαστούν και να καταστήσουν, όσοι δεν το έπραξαν ακόμη, ρητές τις σιωπηρές ΕΨ τους, αναγνωρίζοντας τη βαθιά επιρροή που ασκούν στο εκπαιδευτικό τοπίο. Πρόκειται για μια διαυγή έκκληση για την προώθηση συνεργατικών μαθησιακών περιβαλλόντων που εξυμνούν την ποικιλομορφία, ενθαρρύνουν την κριτική σκέψη και προωθούν την κοινωνική υπευθυνότητα.

Γιατί όραμά μας είναι οι εκπαιδευτικοί των σχολείων μας να διαμορφώνουν ενεργά μια ολιστική εκπαιδευτική εμπειρία, μια εμπειρία που υπερβαίνει τη μετάδοση γεγονότων και αριθμών. Στα σχολεία αυτά, οι εκπαιδευτικοί, ευθυγραμμίζοντας τις παιδαγωγικές γνώσεις και πρακτικές τους με το φιλοσοφικό υπόβαθρό τους, μπορούν να γίνουν καταλύτες για την κοινωνική ανάπτυξη και τον κοινωνικό μετασχηματισμό.

Στο δυναμικό τοπίο της εκπαίδευσης, οι διαφορετικές ΕΨ φιλοσοφίες είναι πηγές έμπνευσης. Βοηθούν τους εκπαιδευτικούς να παραμένουν σε εγρήγορση στην επιδίωξη της αριστείας, αναγνωρίζοντας ότι κάθε μαθητής είναι μία μοναδική προσωπικότητα «εν τω γενέσθαι» και ότι η εκπαίδευση είναι μια ισχυρή δύναμη για θετική αλλαγή.

Τέλος, εκφράζουμε την ευγνωμοσύνη μας προς στους εκπαιδευτικούς όλου του κόσμου, αναγνωρίζοντας τον βαθύ αντίκτυπο που έχει η αποστολή τους στη διαμόρφωση του μέλλοντος μέσω της μεταμορφωτικής δύναμης της εκπαίδευσης που παρέχουν.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- AbuAssaly George, L., Bunney, K., De Valdenebro, C., & Mead T. (2023). Foundations of Education. <https://openoregon.pressbooks.pub/foundationsofeducation/>
- Adler, M. J. (1982). The Paideia Proposal: An Educational Manifesto.
- Bagley, W. C. (1934). Education and Emergent Man. New York: T. Nelson and Sons.
- Bain, K. (2004). What the Best College Teachers Do. Harvard University Press.
- Bestor, A. E. (1953). Educational Wastelands: The Retreat from Learning in Our Public Schools. University of Illinois Press.
- Camus, A. (2018). The Myth of Sisyphus. Vintage International. (Πρώτη έκδοση 1942)
- Clandinin, D. J., & Connelly, F. M. (1996). Teachers' Professional Knowledge Landscapes: Teacher Stories, Stories of Teachers, School Stories, Stories of Schools. Educational Researcher, 25(3), 24-30. <https://doi.org/10.3102/0013189X02500302>

- Dewey, J. (1900). *The school and society, being three lectures*. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press. <https://www.gutenberg.org/files/53910/53910-h/53910-h.htm>
- Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. Macmillan.
- Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. Macmillan.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. Continuum. First published in Portuguese in 1968.
- Fullan, M. (1993). *Change Forces: Probing the Depths of Educational Reform*. Falmer Press.
- Giroux, H. A. (1981). *Ideology, Culture, and the Process of Schooling*. Temple University Press.
- Giroux, H. A. (1988). *Teachers as Intellectuals: Toward a Critical Pedagogy of Learning*. Bergin & Garvey.
- Heidegger, M. (1968). *What is called thinking?* New York: Harper & Row. <https://archive.org/details/whatiscalledthin0000heid/page/n9/mode/2up>
- Hutchins, R. M. (1952). *The Great Conversation: The Substance of a Liberal Education*. Encyclopædia Britannica.
- Huxley, Aldous (1946). *The Perennial Philosophy*. London: Chatto and Windus.
- Kierkegaard, S. (1986). *Fear and Trembling*. Penguin Classics. (Πρώτη έκδοση 1843)
- Kilpatrick, W. H. (1918). *The Project Method*. New York: Teachers College, Columbia University.
- Larrivee, B. (2008). Development of a Tool to Assess Teachers' Level of Concern Regarding Educational Change. *Educational and Psychological Measurement*, 68(4), 668-688.
- Mahmoudi, S., Jafari, E., Nasrabadi, H. A., & Liaghatdar, M. J. (2012). Holistic Education: An Approach for 21 Century. *International Education Studies*, 5(2), 178-186. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1066819.pdf>
- Mayne, H. (2014). The Social Reconstructionist Approach to Teacher Education: a necessary component to achieving excellence and quality education for all. *Research in Comparative and International Education*, 9(1), 48-55. <http://dx.doi.org/10.2304/rcie.2014.9.1.48>
- McKeown, G. (2014). *Essentialism: The Disciplined Pursuit of Less*. Random House Audio.
- McLaren, P. (2014). *Life in schools. An introduction to critical pedagogy in the foundations of education (6th ed.)*. Herndon, VA: Paradigm Publishers.
- McLaughlin, T. (2005). The Educative Importance of Ethos. *British Journal of Educational Studies*, 53(3), 306-325.

- Nietzsche, Fr. (2013). *Beyond Good and Evil*. Project Gutenberg. <https://gutenberg.org/files/4363/4363-h/4363-h.htm> (First published in 1886)
- Noddings, N. (1995). *Philosophy of education Dimensions of philosophy series*. Boulder, Colo.: Westview Press.
- Noddings, N. (2003). *Caring: A Feminine Approach to Ethics and Moral Education*. University of California Press.
- Null, W. J. (2007). William C. Bagley and the founding of essentialism: An untold story in American educational history. *Teachers College Record*, 109(4), 1013-1055. <https://doi.org/10.1177/0161468107109004>
- Parker, F. W. (2016). *Methods of Teaching in High Schools*. Wentworth Press. (Πρώτη έκδοση 1918)
- Piaget, J. (1974). *Science of Education and the Psychology of the Child*. USA: Grossman.
- Rogers, C. R. (1969). *Freedom to Learn: A View of what Education Might Become*. Columbus, Ohio: C.E. Merrill Publishing Company.
- Sahin, M. (2018). Essentialism in Philosophy, Psychology, Education, Social and Scientific Scopes. *Journal of Innovation in Psychology, Education and Didactics*, 22(2), 193-204.
- Sartre, J. P. (1946). *Existentialism is a Humanism*. Yale University Press.
- Sartre, J.-P. (1943). *Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology*. Washington Square Press.
- Standish, P. (2018). Wittgenstein's Impact on the Philosophy of Education. *Philosophical Investigations* 41 (2), 223-240.
- Strike, K. & Soltis, J. F. (2015). *The Ethics of Teaching*. Teachers College Press.
- Watkins, G. J. (hooks bell) (1994). *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom*. Routledge.
- Webb, L. D., Metha, A., & Jordan, K. F. (2009). *Foundations of American Education*. Matthews, NC: Pearson Merrill.